

د انگریزي ادب پېژندنه

هینري پانکوسټ

لنډیز: رحمت شاه فرارز

Ketabton.com

د انگریزي ژبې لټریچر کلمه په دوو معناوو کارېږي: (۱) هر هغه څه چې په لیکلې بڼه موجود وي؛ دغه کلمه د لاتیني له لیټرا څخه اخیستل شوې، چې د الفبا یوه حرف ته ویل کېږي. (۲) د لیک یو ځانگړی ډول دی، چې په دې تنگ مفهوم کې د ادبیاتو یا لټریچر هدف دا دی، چې لذت ولېږدوي، فکر، احساسات او تخیل را وپاروي او هدف یې ښوونه او تعلیم نه وي.

د ادبیاتو له ساینس سره یو توپیر دا دی، چې ساینس فکتونه (ناڅرگند واقعیتونه) بیانوي؛ خو د هنر دنده دا ده، چې د احساساتو په مټ یوه عالی او لوړ شعور ته د رسېدو لپاره مرسته راسره کوي. بل توپیر یې دا دی، چې د ساینس ژبه واحده او مشترکه ده، خو د یوه ادیب سبک او ژبه له بل ادیب څخه جلا او ځانگړی وي او هر ادیب په خپل سبک پېژندل کېږي.

دا چې ولې یوه پنځونه ډېر عمر کوي؟ د دې ځواب دا دی، چې ادیب د خپلو احساساتو او عواطفو په استفاده یوه پنځونه پنځوي او احساسات او عواطف هېڅ کله نه مري. بله دا ده، چې ادبیات شخصي نه وي، بلکې ملي وي. د دې لامل دا دی، چې ډېری وختونه یو لوی جمعیت یو څه په گونگه او مبهمه بڼه احساسوي، خو د بیان او اظهار وړتیا یې یو شاعر لري.

[خط په مخ د صنم راغی که سپورمې شوه په هاله کې؛ دا احساس د هر چا په زړه کې شته دی، خو حمید مومند هغه څوک دی، چې د بیان وړتیا یې لرله؛ ژ.]

د یوه ملت کرکټر چې په عمل کې وښودل شي، مور یې عموماً په تاریخ یادوو؛ خو کله چې د یوه ملت کرکټر په کتابونو کې ولیکل شي او یا په ډرامو، سندرو او اشعارو کې را ټول شي، ادبیات ترې جوړېږي.

انگریزي ادب څلور لویې دورې لري:

۱- د چمتوالي دوره (۶۷۰ - ۱۴۰۰ میلادي)

۲- د اټالوي اغېز دوره (۱۴۰۰ - ۱۶۶۰ میلادي)

۳- د فرانسوي اغېز دوره (۱۶۶۰ - ۱۷۵۰ میلادي)

۴- معاصره دوره (له ۱۷۵۰ میلادي را پدېخوا)

لومړی به څلور واړه دورې په لنډو ټکو کې وپېژنو:

لومړۍ دوره: په دې دوره کې انگلستان د خپلې استفادې لپاره یوه ملي ژبه (انگریزي) رامنځته کړه.

دویمه دوره: په دې دوره کې انگریزي ژبې ته اټالوي پوهه او ادبیات رانوتل.

دریمه دوره: په دې دوره کې انگلستان د شاعری یا مذهب له عظیمو احساساتو نور ستومانه وو. په دې دوره کې انگلستان ساینسي او عقلايي پېر ته داخل شو او دا فکر ورسره پیدا شو، چې د لیکوالي لپاره سبک یا اسلوب مهم نه دی، بلکې لوی اثار د مطالعې او هنر په مټ پنځول کېږي، نه د الهام په مرسته! دغه تصور ورته له فرانسې راغلی وو.

څلورمه دوره: انگلستان له هره اړخه بالغ او پوخ عمر ته ورسېده.

اوس به د پورتي اجمال، تفصیل ته اوږې ورکړو.

د لومړنۍ دورې تفصیل:

هغسې چې له نوم نه یې ښکاري، په دې دوره کې یو قوم منځته راځي او دغه قوم د خپل ورځني، ادبي او ساینسي استفادې لپاره یوه ملي ژبه رامنځته کوي. د انگریزي ادب دغه دوره په اصل کې په دوو پېرونو وېشل کېږي: الف) له چاسر (Chaucer) څخه مخکې پېر؛ ب) تر چاسر وروسته پېر

په چاسر به وروسته خبرې وکړو، اوس به دا ووايو، چې معاصر انگریز ملت له څلورو نسلونو څخه تشکیل شوی دی:

۱) انگریز یا انگلو ساکسون؛ چې په تیوتونیک نسل پورې اړوند دي.

۲) بریتانوي (Briton)؛ چې په سلتيک نسل پورې اړوند دي.

۳) ډېن (Dane)؛ دا هم تیوتونیک نسل دی.

۴) نورمن یا نارتمن

انگریزان اصلاً په لویه کې له تیوتونیک او سلتيک نسلونو څخه تشکیل شوي دي.

په دې دوره کې هغه اشخاص چې د ژبې او پوهې په برخه کې یې لوی نقش لوبولی دی، تر ډېره پورې په مذهب او کلیسا پورې اړوند خلک وو. په همدې اساس ویل کېږي، چې په انگلستان کې د انگریزي ادب د زوکړې ځای د کلیسا تر سیوري لاندې پروت دی.

ان ویل کېږي، چې د کاډمن (Cadmon) په نوم یو مذهبي شخص د مذهبي اشعارو بنسټگر دی. دلته مذهبي اشعار په دې معنا دي، چې یو دیني متن د شعر په ژبه کې ولیکل شي.

کله چې په ۱۰۶۶ کې نارمن نسل انگلستان فتحه کړ، نو ځان سره یې انگریزي تفکر او ادبیاتو ته یو نوی اغېز راوړ. نارمن منظم او مهذب خلک وو، لاتیني ژبه یې منظمه او د شعر او رومانس جوگه کړه. دوی ته لاتیني ژبه له وحشي اصطلاحاتو او گډوډۍ څخه ډکه په لاس ورغلې وه، خو دوی د لیک و لوست جوگه کړه او د قانون سازي، شاعري او رومانس لپاره یې وکاروله.

تر نارمن فتحې وروسته، د فرانسويانو له راتگ سره فرانسوي ژبه انگلستان ته راغله. انگریزي ژبه تر ټولو ډېره له فرانسوي ژبې څخه اغېزمنه ده. خو انگریزان له انگریزي ژبې سره کلک پاتې شول او هېڅ کله یې خپله ژبه له لاسه ور نه کړه، ان تر دې چې په پای کې یې په نورو ژبو غالبه او خپله ژبه عامه کړه. خو په دې سربېره هم، په ټول انگلستان کې یوه واحده ژبه نه وه، بلکې د انگریزي هم درې مختلفې لهجې ویل کېدې: (۱) شمالي (۲) منځنۍ (لندنې) (۳) سویلي

همدا لندنې انگریزي وروسته د انگلستان رسمي ژبه شوه. د دې لهجې ارزښت په دې هم وو، چې د اکسفورډ او کامبریج لهجه هم همدا لندنې لهجه وه.

تر دې ځایه چې مور کومې خبرې وکړې، دا ټول تر چاسر مخکې پېر وو. اوس چې کومې خبرې کوو، دا د چاسر د عصر خبرې دي.

په دې پېر کې درې لوی بدلونونه راغلل:

(۱) د ویلیام لانگلند په لاس یو ټولنیز غورځنگ رامنځته شو.

(۲) د ویکلیف په لاس نوی مذهبي روح په انگلستان کې وزرې وکړې.

(۳) په خوا کې یې د چاسر په اشعارو کې د ایتاليې علم و ادب هم انگلستان ته راغلل.

جوفري چاسر (۱۳۴۰ - ۱۴۰۰ میلادي) په لندن کې زېږېدلی. د چاسر د لویوالي اندازه له همدې خبرې هم کولی شو، چې د انگریزي ادب یوه بشپړه دوره د ده په سر په دوو پېرونو وېشل کېږي. د شکسپیر په څېر، ده یوازې له ژوند څخه زدکړه نه کوله، بلکې له کتابونو څخه یې هم وکړه. د یوه ادبپوه په وینا، نوموړی د سهار (رنا) شاعر او د انگریزي شاعرۍ پلار دی.

د دوهمې دورې تفصیل (۱۴۰۰ - ۱۶۶۰)

د چاسر تر مړینې وروسته یوه پېړۍ، د انگریزي ادب د تاریخ تر ټولو وچه او شنیده دوره گڼل کېږي. خو د پنځلسمې پېړۍ ارزښت په دې کې دی، چې انگلستان فکري او عقلي وده وکړه. دغه دوره د ملي تعلیم و تربیې دوره وه. په همدې دوره کې ایتالیا د اروپا پوهنتون وه او همدا دوره په انگلستان کې د اټالوي علومو او فلسفې د اغېز دوره وه.

په شپاړسمه پېړۍ کې د ویات او سارې په نوم دوه شاعران را پیدا شول. د دوی دواړو پنځونې په یوه ټولگه کې په ۱۵۵۷ میلادي کې چاپ شوې چې د Tottel's Miscellany په نوم یادېږي. د دوی لیکنو په انگلستان کې د لیک نوي سبک دود کړ او همدا هغه کال دی، چې په انگلستان کې ایلازیتي (Elizabethan) دوره پیل شوه. ممکن د همدې دورې په هکله به تانس مور دا خبره کړې وي چې: «د هوا هره څپه د یونان، روم او اټالیې په زرینو گردو لړلې وه.»

د اټالیې اغېز داسې کم نه وو، بلکې پخپله شکسپیر هم له هغو شاعرانو څخه دی، چې د خپلو ډرامو پلانټ یې له اټالوي ناولونو څخه اخستی دی.

د شپاړسمې پېړۍ پای ته په نږدې وختونو کې د ختیځ هند مشهوره کمپني منځته راغله. دا کمپني د انگلستان او نړۍ، په تېره د هند په تاریخ کې لوی رول لري.

د دې دورې بل لوی شاعر او لیکوال ایډمنډ سپنسر (۱۵۵۲) وو. سپنسر په ۱۵۷۶ کې په کامبریج کې زدکړې وکړې او Shepherd's Calender یې تر ټولو مشهور اثر دی.

ویلیام شکسپیر: په همدې شپاړسمه پېړۍ کې د نړۍ تر ټولو مشهور او لوی شاعر او ډرامه لیکوال ویلیام شکسپیر (زوکړه ۱۵۶۴) هم نړۍ ته سترگې وغړولې. د پلار نوم یې جان شکسپیر وو. نوموړي په ۱۶۰۱ کې د خپلو شاهکارو ډرامو په لیکلو پیل وکړ. په ۱۵۹۹ کې یې خپل تياتر هم جوړ کړ، چې د The Globe Theatre په نوم مشهور وو.

د شکسپیر په اړه تانس کارلائل وايي، چې شکسپیر د ټولو شاعرانو سردار دی؛ او ایمرسن د دې عظیم ډرامه لیکوال په تړاو لیکي، چې د ټولې نړۍ کتابونه یوې خواته (له مذهبي کتابونو پرته)، شکسپیر پخپله یو کتاب دی. نوموړی وايي، شکسپیر یو نامتوازي ذهن دی.

د دې عصر بل پوه او لیکوال فرانسيس بيکن (زوکړه ۱۵۶۱) دی. بيکن په لندن کې زېږېدلی. دی تر یوه ادیب ډېر یو عالم او د علومو پوهنغونډ دی. د نوموړي تر ټولو مشهور اثر (The Essays of Francis Bacon) دی. نوموړی علم دوسته سړی وو او د اپریل په نهمه ۱۶۲۶ میلادي کال په داسې حال کې چې په یوه ساینسي تجربه کې یې ساره ونيول، وفات شو.

تر شکسپیر وروسته د ملټن انگلستان را رسېري. دا هغه عصر هم دی، چې په انگلستان او اروپا کې د رنسانس دورې په نوم پېژندل کېږي. رنسانس د مذهب او د اروپا د فکري او علمي ژوند احیاء وه.

د ادیبانو په برخه کې تر شکسپیر وروسته، بین جانسن هغه څوک وو، چې د انگلستان د علم او پوهې په ډگر کې یې د مخې سپری گڼلی شو.

جان ملټن (زوکړه ۱۶۰۸): د لندن په زړه کې وزېږېده، مخ یې ډېر ښکلی او ښایسته ځواني یې لرله. د خپل نازک بدن او تنکۍ ښکلا له امله به پوهنتون کې ملگرو «مېرمن» ورته ویل. دې کې هېڅ شک نشته، چې نوموړی د انگریزي ادب له لویو شاعرانو څخه دی. ملټن په وروستیو کلونو کې د خپلو سترگو رڼا له لاسه ورکوي. څو لورانې لري، خو هغوی هم د دې په ځای چې لاسنیوی یې وکړي، د اورې بار یې گرځي او یو ځل خو د ده له اجازې پرته د ده اثار خرڅوي. د نوموړي Paradise Lost، چې مشهور اثر یې دی، په ۱۶۶۷ کې چاپ شو او په ۱۶۷۱ کې یې د Paradise Regained اثر چاپ کړ. ملټن په ۱۶۷۴ کې له نړۍ سره مخه ښه وکړه.

د انگریزي ادب دوهمه په ملټن پای ته رسېري.

د دریمې دورې تفصیل (۱۶۶۰ - ۱۷۵۰ میلادي):

دا په انگلستان کې د احیاء مجدد دور وو. دغه احیا یوازې په حکومت کې د تغیر او بدلون په معنا نه وه، بلکې په انگلستان کې د نوي ژوند، فکر او ادب پیل وو. دا له ادبي پلوه یو غني دور وو او په همدې وختونو کې «تقیدي مکتب» رامنځته شو، چې جان ډرایډن یې یو مشهور او واقعي مخکښ وو.

ډرایډن د دې عصر لوی ادیب او شاعر وو. دا د ده خبره ده، چې مخکې له دې چې یو څه ووايي، صیقل یې کړه، صیقل یې کړه، ټول رنگونه ترې وغورځوه، ځینې ور اضافه کړه او ځینې ترې وتوره:

A hundred times consider what you've said'

Polish, repolish every color lay...

ډرایډن به چې کله ډرامه یا شعر لیکل، نو په سريزه کې به یې خپل سبک او میتودونه هم تشریح کول، چې له دې امله یې انگریزي ادب ډېرې نوې خبرې ور وښلې. ډرایډن د عقل یو زبردست ځواک او په شعر کې د استدلال بیاوړې وړتیا لرله او دا د ډرایډن د نبوغ ښکاره نښې وې. د ده یو بیت دی:

Great withs are sure to madness near allied;

And this partitions do their bounds divide.

اوولسمه پېړۍ په دې هم مهمه وه، چې په ۱۶۶۲ کال د شاهي يا راييل ټولني بنسټ کېښودل شو. د دې عصر يوه بله عجيبه ځانگړنه دا وه، چې داسې قهوه خونې جوړې شوې، چې د چايو او قهوي په ځای د علم، فلسفې او ادب په مرکزونو واوښتې. دلته به د وخت لوی، لوی مفکرين او پوهان راتلل او له يو بل سره به يې په مهمو علمي او فلسفي موضوعاتو جدي او سنجيده بحثونه کول. تر ۱۷۱۵ کاله پورې په انگلستان کې شاوخوا دوه زره دغه ډول قهوه خونې موجودې وې.

کله چې پوهه خپره شوه او کلبونو او قهوه خونو ته راشه درشه ډېره شوه، ورسره د مهالنو خپرېدل هم پيل شوو. قهوه خونو که له يوې خوا د علم او نظرياتو له تشهير سره مرسته وکړه، نو بل خوا کوم قلموال به چې دلته راتلل، هغوی د همدې ځای له بحثونو استفاده کوله او په مهالنو کې به يې چاپول، چې دې کار نثر ته هم گټه ورسوله، نثر اسانه، سوچه او روان، او عاميانه او کليوال شو.

همدا دوره وه، چې انگريزي ادب ته ناول راغی. ناول خپل اوږد تاريخ لري، دا چې څنگه لومړی انگريزي ژبې ته رومانيتکې کيسې راغلې؛ دا چې څنگه د اديسن او ستيل په څېر دوو مهمو کسانو دې ژانر ته کار وکړ. خو په انگريزي ژبې کې همدا د ناول واقعي پيل وو.

د دې عصر مهم شاعران او ادبپوهان:

ډانيل ډيفو (۱۶۶۱ - ۱۷۳۱ ميلادي): ډانيل فو يا ډيفو، په ۱۶۶۱ کې وزېږېده. نوموړي د ناول په برخه کې کار وکړ. په دې سربېره، ده د خپل وخت په سياست او دود فکر هم ژورې نيوکې وکړې. د نوموړي ادبي او ليکنی وړتيا او انرژي دومره ډېره وه، چې يوه بشپړه مجله به يې تنها ليکله او دغه مجله يې څو کاله وچلوله.

د ناول په برخه کې د خپلو هڅو له امله د اتلسمې پېړۍ د ريالستک ناول پلار گڼل کېږي؛ هغسې چې ومو ليدل، نوموړی د ژورناليزم له ډگر نه ناول ته راغلی وو، نو په ناولونو کې يې دغه اړخ ډېر څرگند وو.

جان سويفت (۱۶۶۷ - ۱۷۴۵ ميلادي): نوموړی تکړه او وتلی طنز ليکونکی وو. په دېرش کلنۍ کې په ده کې د يوه بې ساري طنز ليکونکي نښې وليدل شوې. ده به ډېرې ليکنې وکړې، خو و به يې سوځلې. د نوموړي Gulliver's Travels کتاب تر دې دمه د ماشومانو لپاره تر ټولو په زړه پورې ليکل شوی کتاب دی (د ځينو برخو په استثنا).

د ده په هکله يو بل ليکوال او شاعر تاکري ليکي، چې دی دومره عظيم انسان وو، چې د ده د مړينې په اړه فکر کول داسې دي، لکه يوه بشپړه امپراتوري چې را پرځي.

الگزانډر پوپ (۱۶۸۸ - ۱۷۴۴ ميلادي): الگزانډر پوپ د انگرېزي ژبې له لويو شاعرانو څخه دی. نوموړی د ډرايډن دقيق ځايناستی گڼلی شو. پوپ په ماشومتوب کې کمزوری او ژوند يې «اوردمهاله ناروغي» وه. د نوموړي لومړنی چاپ شوی شعر The Pastorals دی، چې په يوه طلايي عصر-کې يې شپون او شپنه پکې انځور کړي. د نوموړي بل اثر، The Essay on Criticism په لندن کې يو ادبي او علمي توپان رامنځته کړ. نوموړي به يو فکر را واخيست او د متل په ډول به يې شعر کړ، چې په دې برخه کې به تر شکسپير وروسته بل شاعر دومره مقولې نه لري، چې د خلکو په ژبو عامې وي. دا د پوپ څو مسرې دي:

"A little learning is a dangerous thing;

Drink deep, or taste not the Pierian spring."

"To err is human, to forgive divine."

"For fools rush in where angels fear to tread."

د پوپ تر مړينې وروسته، داسې چې انگلستان د شعر ملکه له لاسه ورکړې وي، يو ځل بيا د ناول دوران راغی. په دې وخت کې د ريچارډسن او فيلډينگ په نوم دوه مخکښ ناول ليکوال پيدا شول.

په دې وختونو کې (۱۷۴۰ او ۱۷۵۰) کې د فيکشن يوه نوې بڼه منځته راغله، چې په دې کې د يوې عادي کورنۍ د ژوند او چلند کيسه موضوع و موفيف وگرځېده.

دا مهال له ناول لوستني سره هم بې بريده او بې سابقې مينه را وټوکېده، له همدې امله خو د کتاب ليکوال دا پوښتنه ځواب کړې، چې زموږ له ناولونو سره ولې دلچسپي ډېره ده. ليکوال وايي، چې له مور نه اکثریت خو لومړی له خپل ځان سره دلچسپي لرو او په دوهم قدم کې د خپل څنگ له گاونډي سره. کورنی ناول يا په کورني ژوند ليکل شوی ناول مور ته هغه ژوند را ښکاروي، چې مور ورسره بلد يو يا د متوسطې طبقې ژوند انځوروي يا د زموږ ورځني معمولات منعکسوي، خو دغه انځورونه عادي نه وي، بلکې د هنر په ژبه وي. د فيکشن په پاڼو کې چې خپل دغه ورځنی ژوند گورو، دا په دې معنا دی، چې مور خپل او د خپلو گاونډيانو ژوند وينو، خپلې خبرې اترې پکې وينو او زموږ ورځنيو پېښو ته داسې بڼه ورکوي، چې مور يې په عادي ډول له ليدو بې وسه يو.

کومه ډله ليکوالو چې لومړی ځل دغه ډگر ته را ودانگل، د هنر په تاريخ کې يې د يوه بل عصر بنياد کېښوده. په ۱۷۴۰ کې سمبول ريچارډسن (۱۶۸۹ - ۱۷۶۱ ميلادي) Pamela او Virtue Rewarded خپور کړ، چې په دې وروستي کې يې د يوې پارسا خدمتگارې کيسه وکړه.

د ریچارډسن په ناولونو کې بنځینه عواطف او احساسات ډېر دقیق او په جزیاتو انځور شوي، د دې علت دا دی، چې ده به په دیارلس کلنۍ کې د نجونو لپاره د مینې لیکونه لیکل؛ دې کار یې په راتلونکي ادبي ژوند مهم نقش پرېښوده. د ریچارډسن په ناولونو کې د بنځینه کرکټرونو د انځورولو په برخه کې کومه کمزوري او غیر واقعي بیانه اړخونه نشته. گڼ ناول لیکوال عموماً په دې برخه کې کمزوري وي.

نقادان په دې اند دي، چې د ریچارډسن تر ټولو لویه ځانگړنه د انساني زړه په اړه د ده درک او پوهه وه، خو یوه لویه نیمگړتیا یې د کتابونو اوږدوالی او د موضوعاتو تداخل وو.

هینري فیلډینگ (۱۷۰۷ - ۱۷۵۴ میلادي): د دې عصر بل ناول لیکوال وو، چې د پامیلا چاپ ناول لیکلو ته وهڅاوه.

د څلورمې دورې تفصیل (له ۱۷۵۰ میلادي راپدېخوا):

اتلسمه پېړۍ په انگلستان کې له گڼو اړخونو د لویو تغییراتو او چټکو بدلونونو عصر وو، دې عصر کې د انگریز ملت په ژوند کې لوی صنعتي، مذهبي، سیاسي، ټولنیز او علمي و فکري انقلابونه پېښ شول. د دې ټولو نویو تغییراتو په خوا کې د معاصرې ډیموکراسۍ په لور لومړني گامونه دي، چې له رنسانس راپدېخوا یې یو له لویو تاریخي غورځنگونو څخه گڼل کېدلی شي. د انگلستان تاریخ یو جلا بحث دی، مور په دې برخه کې د څلورمې دورې شاعرانو او ادیبانو ته تم کېږو:

سمیول جانسن (۱۷۰۹ - ۱۷۸۴): یو بې وزلی کتابپلورونکی وو، په ۱۷۳۷ کې لندن ته په داسې حال کې راغی، چې په جېب کې یې خپلې درې ډرامې هم اچولې وې او دې هود سره راغلی وو، چې په ادبیاتو کې خپل ځان ته یو مقام ولټوي. نوموړي په ۱۷۶۴ کې خپل کلب جوړ کړ، چې دی یې (په اصطلاح) روح روان وو. نور لوی، لوی لیکوال لکه برک، گولډ سمیت، فاکس، گین او شیریدیان هم د یاد کلب غړي وو. جانسن په شعر کې هم مهم کارونه وکړل، خو په اصل کې د نثر په عصر کې د نثر لیکوال وو.

ایډوارډ گین (۱۷۳۷ - ۱۷۹۴ میلادي): د نړۍ له لویو مؤرخانو او تاریخ لیکوالو څخه دی، د ده د ژوند تر ټولو مهم او مشهور اثر The Decline and Fall of the Roman Empire دی. دا نو د انگلستان لپاره له علمي او فلسفي اړخه هم غني کلونه وو. اډم سمیت په ۱۷۷۶ کې «د ملتونو شتمني» اثر ولیکه او برک د سیاسي ادبیاتو لپاره پراخه کار وکړ. ویلیام بلیک ستون Commentaries on the Laws of England ولیکه، چې د انگریزي حقوقو او قانون په برخه کې یو بې ساری کار وو. خو په همدې مهمو او د لویو لیکوالو په عصر کې هم جانسن یوه مرکزي څېره وه.

تر دې وروسته، چې کله انگریزي ادب کې شاعري وشوه، نو انگریزي شعر ته طبیعت لاره ومونده او طبیعت پکې انځور کړای شو. د همدې وختونو یو بیت دی:

God made the country and man made the down - Crabbe

صنعتي انقلاب له ځان سره د انسان د هوساینې ډېر سامان راوړ، خو ورسره یې داسې څه هم منځته راوړل، چې انسان ورسره مزاحمت پیل کړ. په شعر کې له روان عصر نه هم سر وټکول شو او د ماشيني ژوند په ځای تېرمهال ته د ستنېدو هیله رامنځته شوه. د انسان چې توجو د علم او فلسفې په څېر له لوړو او معنوي موضوعاتو بیسو او دارايي ته واوښته، یوه شاعر چیغه کړه، چې:

There is no flesh in man's obdurate heart

It does not feel for man.

د اتلسمې پېړۍ په پیل کې د رومانټیسزم مکتب منځته راغی. ویکتور هوگو، ویلیام بلیک، گولډ سمیت او داسې نور د همدې مکتب خلک وو.

په اتلسمه پېړۍ کې دوه لویې پېښې دا وشوې چې: (۱) انگلستان په یوه نړیوال ځواک بدل شو. (۲) د ډیموکراسي عروج پیل شو، چې ځان سره یې گڼ صنعتي او ټولنیز بدلونونه هم راوړل.

اولیور گولډ سمیت (۱۷۲۸ - ۱۷۷۴ میلادي): گولډ سمیت د ایرلنډ وو. په ښوونځي کې یو تنبل او احمق ماشوم وو. بډرنکه او خوار وو او مخ یې هم د سړي د ناروغۍ له امله بې خونده شوی وو. په اوولس کلنۍ کې ترینیتی کالج ته ولاړ او د وړیا محصل په توگه درسونو ته کېناست. خو دغه وړیا محصل به د درس په خوا کې ځینې کارونه هم کول، چې له دې امله به کله ناکله د ملنډو او رشخند هدف هم گرځېده. له دې ځایه اټالیه ته ولاړ. اټالیه د ده له طبیعت او ذوق سره بیخي برابره وه. دی د منځنیو پېړیو د راهبانو په څېر وو، چې گرځېدل به او کله یو ځای او کله بل ځای به یې د خپلو فلسفي بحثونو له لارې خپله مړۍ او د شپې سرپناه پیدا کول. له یو کال دغو سرگردانیو وروسته، په داسې حال کې انگلستان ته ورسېده، چې جېب کې یې یوازې یو څو سکې پرتې وې او ذهن کې یې د ځان لپاره هېڅ لرلید نه وو. سره له دې چې د ده زدکړې منظمې نه وې، خو د بریالیتوب گڼ معیارونه یې لرل؛ لکه پراخه تجربه، د مشاهده ښکلی ځواک، خواخوږی طبیعت او تر دې برسېره دا چې فوق العاده اسانه او زړه راښکونکی سبک یې درلوده.

ویل کېږي، چې نوموړي احمقانه کارونه وکړل، خو حکیمانه اثار یې هم ولیکل. د نوموړي یو مشهور اثر The Citizens of the World دی. د ده په اړه دا هم ویل کېږي، چې ده هېڅ داسې شی نه دی لمس کړی، چې ښکلا یې نه وي وربښلې. په انگریزي ادب کې به د ده مقام لوړ نه وي، خو خوندي ارومرو دی.

ایدمند سپنسر (۱۷۲۹ - ۱۷۹۷ میلادی): سپنسر تر گولډ سمیت پنځه کاله مخکې برک ته راوړسېده. دی هم ایرلنډی وو. په څوارلس کلنۍ کې یې تیرینتی کالج کې زدکړې وکړې؛ یعنې تر گولډ سمیت دوه کاله مخکې پوهنتون کې داخل شوی وو.

ورپسې لندن ته ولاړ، هلته یې حقوق ولوستل. ادمند برک په سیاسي برخه کې انگلستان ته بې ساري اثار ور کړل. برک تر یوه لیکوال ډېر سیاسي سپړی وو او له همدې سیاسي زاویې یې لیکوالي وکړه. د نوموړي ټول ژوند له سیاسي هلو ځلو ډک وو. ان لوی لیکوال هم له دې امله ډېر کم په ادبیاتو کې خپل ځای مومي، چې د خپل عصر په سیاست کې یې هلې ځلې کړې وي، خو برک په دې برخه کې یوازینی استثنا ده. شاوخوا د ده ټول اثار سیاسي دي. نوموړی به ممکن یوازینی انگریز سیاسي څېره وي، چې د لیکوال په حیث شهرت لري.

رابرټ برنز (۱۷۵۹ - ۱۷۹۶ میلادی): دا خبره برنز کړې، چې شاعري له زړونو را پورته کېږي او زړونو ته کوزېږي. برنز د خلکو او عادي ژوند شاعر وو. د نوموړي شعر د خپل ژوند د ورځنیو پېښو او موضوعاتو څخه ډک دی. له یوې زاویې به د ده شعرونه سیمه ییز وي، خو په همدې حال کې د ټولې نړۍ لپاره هم دي. برنز د یوې بې وزلې کورنۍ ماشوم وو، په خپلو پټیو کې به یې کولبه کوله او څواریکښ هلک وو. خو د خپلو ټولو څواریو او زحمتونو په جریان کې نوموړی قوي لوستونکی هم وو. د ډوډۍ په وخت کې به یې د سندرو کتاب مخې ته ایښی وو او چې کله به یې کولبه وهله، نو همدا سندري به یې زمزمه کولې. ده په ۳۷ کلنۍ کې له نړۍ سترگې پټې کړې.

ویلیام ورډز ورت (۱۷۷۰ - ۱۸۵۰ میلادی): ورډز ورت له دې هوډ سره نړۍ ته راغلی وو، چې زاړه شوي شاعرانه چوکاټونه مات کړي او په ځای یې ساده او سوچه اسلوب ایجاد کړي. ورډز ورت کامبریج پوهنتون ته ورغی، خو د پوهنتون محدودیتونو کې یې ځان ایسار ولیده او نور یې توجه ورته کمه شوه، خو په ۱۷۹۱ کې یې په یو ډول ځان ترې فارغ کړ. نوموړي د خپل وخت له یوه بل شاعر کولریج سره په ګډه یوه ټولګه چاپ کړه، چې Lyrical Ballads نومېده. ده د همدې کتاب د دوهم چاپ سریزه ولیکله او د الګزانډر پوپ په مکتب یې کلک بریدونه وکړل او ویې ویل، چې شاعري باید د قوانینو تابع ونه اوسي، بلکې سرچینه یې باید له قوي احساساتو سر ونیسي. له دې وروسته یې له خپل فکر و نظر سره سم شاعري وکړه او د نقادانو او لوستونکو د پیغورونو او ګوتڅنډنو هېڅ پروا یې ونه کړه.

ورډز ورت په ټوله او اصله معنا د طبیعت شاعر وو، هغسې چې شکسپیر د انسان د ژوند شاعر وو. البته د ورډز ورت طبیعت د ساینسي یا عادي انسان طبیعت نه وو، بلکې طبیعت ته یې له ډېر پراخه فلسفي او صوفیانه لیدلوري کتل. نوموړی په دې باور وو، چې ټوله نړۍ بل هېڅ هم نه ده، بلکې د یوه ژوندي او حی ذات مندر دی.

سمیول ټایلر کولریچ (۱۷۷۲ - ۱۸۳۴ میلادي): د ده شخصیت بیا ډېر عجیبه وو. داسې ته وا، چې د خوب په دنیا کې ژوند کوي. په ښوونځي کې به نورو هلکانو کرکت او فوټبال کاوه، دی به په بام پروت وو او په ساعتونو، ساعتونو به یې ورڅو ته کتل، چې له یو بله لرې لرې روانې دي.

کامبریج پوهنتون ته ولاړ، خو له هغه ځایه د قرضونو له لاسه وتښتېده. ورپسې اکسفورډ ته ورغی. دلته یې له Southey سره ولیدل او په گډه یې د یوه خیالي حکومت طرحه جوړه کړه. دې حکومت ته یې د Pantisocracy نوم ورکړ، یعنې د ټولو په واسطه حکومت او بله دا چې ټول ښاریان به په گډه دهقاني او علم و ادبیاتو ته کار کوي. بیا یې جرمني ته مخه ونيوله او د هغه ځای ادبي رنگ یې ځان سره راوړ. د کولریچ په شخصیت د جرمني اغېز ډېر زیات ژور وو او همدا په انگلستان کې د جرمني فکر و ادب د اغېز پیل گڼلی شو.

یوه ناروغی ور پېښه شوه او د درملو په تېس کې په چرسو روږدی شو. شاوخوا پنځلس کاله یې له دې اعتیاد سره جگړه وکړه، چې دې ټوله موده کې یې په عقل و فکر هم اغېز وکړ او په انرژي او اراده یې هم تاثیر پرېښوده. له کورنۍ نه هم بېل وو او هغسې چې پخپله لیکي:

“The most miserable of men, having a home yet homeless.”

نوموړی له دې ټولو ستونزو سره سره د هیلو، ارمانونو او ژوند شاعر وو. د ده یوه بیت ته به تم شو:

Work without hope draws nectar in a sieve,

And hope without an object cannot live.

له نړۍ څخه خو کولریچ د یوه ناکامه انسان له باور سره ولاړ، خو لا قبر ته ور ټیټ شوی نه وو، چې نړۍ یې په ستاینه خوله خلاصه کړه. دی د ډېرو خبرو مستحق دی، خو که مو دغه پاراگراف ونه لوسته، نو لویه بې انصافي به مو ورسره کړې وي:

Action is the great end of all; no intellect, however grand, is valuable if it draws us from action and lead us to think and think of the time till action is passed by and we can do nothing.

د نوموړي یو مشهور اثر The ancient Mariner دی، په دې کې عجیب و غریب بلايي مخلوقات انځور شوي، چې په ولسي سندرو او اسطورو کې یې هم څرکونه موندل کېږي.

سر والتر سکاټ (۱۷۷۱ - ۱۸۳۲ میلادي): په ایډنبرگ کې نړۍ ته راغی. دی له دې ډالۍ برخمن وو، چې څه به یې په سترگو ولیدل د هغه د اظهار وړتیا یې لرله. په انگریزي ادب کې چاسر هم دا ځواک درلوده، خو سپنسر

نه درلوده؛ شکسپير د دې ځواک تر ټولو لويه بېلگه ده او په ميلټن کې نسبتاً ناپديد غونډې دی. سکاپټ په څوارلسو کلونو کې در ویشټ نالونه وليکل.

تامس دي کوينسي (۱۷۸۵ - ۱۸۵۹ ميلادي): دي کوينسي عجيبه قد و څېره درلودل. نوموړی داسې وو، ته وا له بلې سيارې راغلی وي او هېڅ کله يې شاوخوا انسانان په دې ډاډه نه کړل، چې دی هم د همدې ځمکې اوسېدونکی دی. ژوند دود يې لا ډېر عجيب وو، چرس به يې خوړل. فلسفي وو او مفکر او مدبر روح يې وو. يوازيټوب يې خوبن وو. پخپله وايي:

“No man will ever unfold the capacities of his own intellect, who does not at least chequer his life with solitude. How much solitude so much power.”

په ابتدايي کلونو کې يې کلاسيک ور مطالعه کړل، په لاتيني ژبه د شاعري شهرت يې درلوده او په پنځلس کلنۍ کې يې په يوناني ژبه روانې خبرې کولی شوی.

گرامر سکول نه وتبښېده. اکسفورډ ته ولاړ. دلته يې پنځه کاله تېر کړل، همدلته په چرسو روردي شو. دې ځای کې يې له کولريچ او ورډز ورت سره وليدل. دي کوينسي يو زده کوونکی او په کتاب مين انسان زېربدلی وو او د ژوند ژور مشاهده کوونکی وو.

چارلز ليمب (۱۷۷۵ - ۱۸۳۴ ميلادي): ده ته به کولريچ «نرم زړی چارلز» ويل. د نوموړي ژوند له گڼو ستونزو او رېږو سره لاس و گرهوان وو. يوه خور يې لېونۍ شوه او په همدې لېونټوب کې يې خپله مور ووژله. ليمب خپله خور لېونټون ته ورسوله، روغه شوه او بيا يې پخپل مسؤليت کور ته راوسته. خو عجيبه دا ده، چې همدې خور يې له نوموړي سره په ادبي کارونو کې ډېره زياته مرسته کوله؛ خو د خور ناروغۍ يې بشپړه ښه نه شوه، او وخت په وخت به چې د لېونټوب څپه پرې راتله، نو بيا به يې لېونټون کې بستر کړه.

د خپلو دفتري کارونو او کورنيو لانجو سربېره، بيا هم چارلز ليمب د ادبياتو لپاره وخت او حوصله لرل. په هلکوالي کې به تر ساعتونو ساعتونو پورې په کتابتون کې وو او د انگرېزي ژبې پخواني ليکوال به يې ور مطالعه کول.

د انقلاب د دورې څو نور شاعران دا دي:

جورج گورډن بايرن: دی په ۱۷۸۸ کې په لندن کې وزېږېده؛ تصادف دا دی، چې په همدې کال په جرمني کې شوپنهاور هم نړۍ ته راغی. بايرن يو ضدي، سرتمبه او لېواله ماشوم وو، په دې سربېره په يوه پښه کې يې ستونزه لرله او د ننگ په وخت کې به يې «يوه پښه درنه پسې اخيستله». کامبريج پوهنتون ته ورغی او همدلته يې خپلې زدکړې بشپړې کړې.

د نوموړي يو مشهور اثر Childe Harold دی، بايرن چې دا اثر وليکه، ډېر زيات شهرت يې په برخه شو. د ده خپله خبره ده، چې بايرن يو سهار را ووين شو او خپل ځان يې مشهور ومونده. نوموړی په ۱۸۲۴ کې ومړ. دی د عادي خلکو د شکايتونو او فريادونو غږ وو، خو دغه غږ يې يوازې تر خپل مهاله محدود نه وو، بلکې د راتلونکي انسان غږ هم وو. د ليکوال په خبره، د لويو شاعرانو خو همدا ځانگړنه وي، چې يوازې د خپل مهال خبره نه کوي، بلکې د راتلونکو وختونو اظهار هم کولی شي. بايرن يو ازادپخواه شاعر وو، خو ده چې کومه ازادي غوښتله، هغې قيد و بند نه پېژانده.

پيري بيشې شيلي (۱۷۹۲ - ۱۸۲۲ ميلادي): شيلي د بايرن په څېر د غبرگون او پاڅون شاعر وو، خو د ازادي په لور د نوموړي هيله سپېڅلې وه. د نوموړي عادت وو، چې هېڅ کله به يې يوه خبره د نورو په اتارتي نه منله، بلکې پخپله به يې د تحقيق او تنقيح له لارې يوه خبره د ځان لپاره په ثبوت رسوله.

له ملگرو سره يې په کرکت او فوټبال کې برخه نه اخيسته، له همدې امله به ملگرو په «احمق شيلي» ياداوه. نوموړی تنها، شرمناک او په ځان کې ورک انسان وو. په ۱۸۱۱ کې له اکسفورډ څخه د يوې رسالې «د الحاد اړتيا» په سر وشړل شو. د نوموړي يو بل مهم اثر The Revolt of Islam دی، چې په ۱۸۱۸ کې چاپ شو.

جان کيتس (۱۷۹۵ - ۱۸۲۱ ميلادي): دی چې لا هم ديارلس کلن وو، په اصطلاح د کتابونو د مطالعې پېريان پرې کېناستل او ډېر زيات په شدت سره يې مطالعه وکړه. په يوناني ژبه نه پوهېده، خو بيا يې هم د قاموسونو په مرسته وکولی شول، چې تر يوناني اسطورو پورې ځان ورسوي.

په دې ځای کې ليکوال ليکلي، چې ډېر کم داسې پېښې، چې د يوه نابغه د جوړېدو لپاره چې کومو شيانو ته اړتيا وي، هغه تصادفا د هغه انسان په ژوند کې پېښ شي. کيتس هم په اتلس کلنۍ کې دوو مهمو توکونو ته لاسرسی ومونده: د يوناني اسطورو نړۍ او د منځنيو پېړيو د رومانس نړۍ.

نوموړی يو پياوړی شاعر وو، دی لا هم ۲۳ کلن وو، چې د Endymion په نوم اثر يې چاپ کړ، خو لا هم ۲۶ کلن وو، چې له دې نړۍ سره يې مخه ښه وکړه. د نوموړي د ژوند او شاعرۍ، ژوندی اصل ښکلا پرستي وه، د ده خپله مشهوره جمله ده، چې:

A thing of beauty is a joy forever.

د ستر شاعر په اړه کيتس وايي، چې د لوی شاعر د ښکلا حس په نورو ټولو شيانو غالبېږي او يا نور ټول شيان له منځه ووي.

اوسني ليکوال (له ۱۸۳۰ کال را پدېخوا)

د انگلستان په تاريخ کې ۱۸۳۰ زېږمېم او د ادبي عروج کال گڼلې شو. په دې وختونو کې درې هغه ځواکونه په گوته کولې شو، چې په معاصر انگرېزي ادب يې ژور اغېز وښنده:

(۱) د ډيموکراسي وده. (۲) د پوهې او ادبياتو عمومي نفوذ او خپراوي. (۳) د ساينس پرمختگ.

په دې برخه کې ليکوال، د انگلستان په سياسي و ټولنيز تاريخ هم بحث کړی؛ د انگلستان سياسي او ټولنيز بهير ته يې کتنه کړې او په ټوله کې يې پورتنې درې ځواکونه په تفصيل سره بيان کړي. خو مور د دې عصر په ليکوالو خبرې کوو او يوازې پر شاعرانو او ليکوالو بحث مور دې نتيجې ته رسولی شي، چې په انگرېزي ادب کې نور څه وشول.

تامس بايننگټن ميکاؤلې (۱۸۰۰ - ۱۸۵۹ ميلادي): ميکاؤلې به يا فوق العاده انسان وگڼو او يا هم خارق العاده انسان؛ ځکه د ميکاؤلې په څېر انسان په هکله دا نه شې ويلی، چې يو عادي سپړی وو. دی لا اته کلن نه وو، چې تاريخپوه او شاعر وو. له ابتدايي کلونو دقيق او ژور لوستونکی وو. نرسې به يې ويل، چې خبرې يې داسې دي، لکه له چاپي کتاب نه چې درته غږېږي. ميکاؤلې څلور کلن وو، له پلار سره قهوه خونې ته تللی وو، هلته يې په جامو چای ور چه شو، نو گارسونې چې په ډېره مهربانه لهجه بښنه ترې وغوښته او پوښتنه يې ترې وکړه، چې کوم څه ته اړتيا لرې؟ نو ده ورته وويل «ډېره مننه، آغلې، رسېدلې کړاو نور مداوا شوی دی.»

د خپلې مطالعې او په افهام و تفهيم او خبرو کې د کمال له امله په خلکو کې ډېر زيات مشهور و مقبول وو. خلکو به يې له خبرو خوند اخيسته او ده چې د نورو خدايي پېروينو په خوا کې د بلا حافظه هم لرله، نو په خبرو کې به يې د لويو ليکوالو له کتابونو څخه ادبي او هنري جملې هم اقتباس کولې. د دې په خوا کې يو بل کمال يې دا وو، چې هر کله به يې خبره کوله، په سل سلنه ډاډ سره به يې کوله، ته وا هېڅ غلطې ترې نه شي کېدلی.

ليکوال ليکي، چې بې تعليمه لوستونکي عموماً دغه ډول مزاج او ډاډ خوښوي، په دې چې هېڅ څوک هم داسې ډاکټر ته نه ورځي، چې هغه په خپل علاج شکمن وي.

د نوموړي تر ټولو مشهور اثر History of England دی. په دې اړه دی ليکي، چې تر هغو پورې به مې زړه ډاډه نه شي، تر څو داسې څه ونه پنځوم، چې لږ تر لږه د يو څو ورځو لپاره د خوانو پېغلو له مېزونو څخه وروستی مشهور ناول ايسته کړای شي.

همداسې وشول. ويل کېږي، چې ياد کتاب دومره خرڅ شو، چې له بايبل وروسته به بل کتاب دومره نه وي خرڅ شوی.

تامس کارلایل (۱۷۹۵ - ۱۸۸۱ میلادی): په خوارلس کلنی کې ایډنبرگ پوهنتون کې داخل شو؛ پوهنتون یې له کور نه اتیا میله لرې وو، خو دی په پښو ورغی.

جرمني ژبه یې زده کړه، د جرمني فکر و فلسفې یې په ژوند او اثارو رغنده اغېز وشینده. په دې اړه دی وايي، چې د جرمني ادبیاتو نوي اسمانونه او نوې ځمکه را وښودل.

د نوموړي Sartor Resartus هغه اثر دی، چې ویل کېږي، د کارلایل د فلسفې جوهر پکې وړاندې شوی دی. د ده بل مشهور اثر «اتلان او اتل پرستي» ده، چې په ۱۸۴۱ کې چاپ شو. په دې اثر کې یو شمېر اتلان یې له هغې زاویې مطالعه کړي، په کومه زاویه کې چې هغوی ژوند تېر کړی یا اتلان شوي وو. په دې کتاب کې د «اتلان د پیغمبر په توګه» تر سرلیک لاندې چې د کتاب دوهم څپرکی (یا لیکچر) دی، کارلایل په حضرت محمد ص خبرې کړې او د غربي تصور په خلاف دا خبره یې کړې، چې حضرت محمد ص دروغجن یا ممثل نه وو، بلکې په واقعي معنا یو اتل او رښتینی انسان وو.

د کارلایل په اړه ویل کېږي، چې ده د الفاظو په مرسته رسامي کوله.

جان رسکین (۱۸۱۹ - ۱۹۰۰ میلادی): د کیتس په څېر دی هم په ښکلا مین دی، او ویلی شو، چې رسکین د ښکلا راهب او پیغمبر وو. نوموړی په طبیعت مین او د طبیعت بیانوونکی شاعر وو. او د کارلایل په څېر، رسکین هم د خپل نسل مبلغ او پیغمبر وو.

نوموړی له بابیل سره را لوی شوی وو او د بابیل اوږدې اوږدې برخې به یې خپلې مور ته له خپلې حافظې تېرولې. د ده مهم اثار Modern Painters، The Seven Lamps of Architecture، The Stones of Venice دي.

متیو ارنولد (۱۸۲۲ - ۱۸۸۸ میلادی): ارنولد له خپلې زمانې او حالاتو ګیله من شاعر وو. خو د یوه شاعر په اثارو کې یوازې یو اړخ او یو رنگي نه وي. په همدې ډول د ده په اثارو کې هم که له یوې خوا له وخت او حالاتو شکایت وینو، نو بل لور ته د هلو ځلو او مقاومت خبرې هم موندلی شو.

چارلز ډیکنز (۱۸۱۲ - ۱۸۷۰ میلادی): ډیکنز د خپل عصر له لویو ناول لیکونکو څخه وو، د نوموړي ناولونه تر ډېره پورې په هغو پېښو او کرکټرونو ولاړ دي، چې د ده په ژوند کې پېښ شوي او یا لیدلي وو.

ویلیام میکېس تاکري (۱۸۱۱ - ۱۸۶۳ میلادی): تاکري د هند په کلکته کې زېږېدلی وو، خو د زدکړو لپاره انگلستان ته راغی. «Esmond» یې په انگریزي فیکشن یا تخلیقي ادبیاتو کې تر ټولو ستر تاریخي ناول دی.

جورج ایلېټ: دا لویه او بې سارې لیکواله په همدې نوم ډېره مشهوره ده، خو خپل نوم یې مارین ایوانس وو. ایلېټ په ۱۸۱۹ کې نړۍ ته راغله. ایلېټ په لومړي سر کې مقالې او علمي لیکنې کولې، خو وروسته یې د مېړه په خبره ناول او کیسه لیکلو ته مخه کړه او د بخت خبره وه، د نوموړې شهرت په همدې ډگر کې لیکل شوی وو.

د نوموړې تر ټولو مشهور اثر Adam Bede دی، خو له دې وروسته یې هم گڼ مشهور او شهکار اثار وپنځول. د The Spanish Gypsy یې مشهور ډراماتیک شعر دی، خو د ایلېټ شعر، تر نثر کمزوری وو. جورج ایلېټ د انگریزي ناول لیکونکو په کتار کې مخکښ ځای لري. سره له دې چې دا عالمه وه، خو تر دې ډېره د ژوند زده کوونکې وه. د نوموړې بل ستر اثر Middlemarch دی.

دغه دوره، چې د ویکتورین عصر په نوم پېژندل کېږي، د نثر دوران وو، خو په دې عصر کې د شعر په ډگر کې هم ارزښتناک کارونه لرو.

د دې دور شاعران:

د دې عصر شاعري نور طبیعت او د انسان ژوند نه بیانوي، بلکې یو شاعر خپل دروني ذات څرگندوي او د همدې لپاره یې د اظهار وسیله گرځوي.

الفریډ ټیني سن (۱۸۰۹ - ۱۸۹۲ میلادي): نوموړی د خپل عصر-د استازي او نماینده شاعر په توگه پېژندل کېږي. د ده په ژوند کې دوو شیانو لوی اغېز درلوده: طبیعت او کتابونو. میلټن تر کروندو او سرسبزو ځایونو ډېر د کتابتون شاعر وو. د میلټن په څېر، ټیني سن هم د خپل هنر په خدمت کې ټول هغه څه وگمارل، چې د خپلې اوږدمهاله مطالعې په ترڅ کې یې ترلاسه کړي وو.

په کور کې له څه نا څه زدکړو او گرامر سکول وروسته یې کامبریج پوهنتون ته مخه کړه. سره له دې چې شرمناکه زلمی وو، خو بیا یې هم د ملگرتیا ډېر ښکلی ظرفیت درلوده.

تیوډور واتس وايي، چې دوه ډوله شاعران دي، یو د انرژي شاعران؛ بل د هنر شاعران! د انرژي شاعران هغه دي، چې غالبه ځانگړنه یې سوچه ځواک وي، داسې ځواک چې مخه یې نه نیول کېږي لکه ویلي شوې لاوا چې له غرونو سر کوي. د هنر شاعران هغه دي، چې کار یې له عالي او واقعي هنر څخه ټوکېدلی وي.

په دې عصر کې براؤنینگ د انرژي شاعر دی، خو دې کې شک نشته، چې ټیني سن د هنر شاعر دی. په دې سربېره، ټیني سن د معاصر ساینس او په ورته وخت کې صوفیانه شاعر هم دی او د نوموړي په اشعارو کې دغه دواړه رنگونه ډېر زیات څرگند دي؛ د بیت یوه مسره یې ده چې:

Ye have seen what ye have seen.

د دې خبرې معنا دا ده، چې د حقیقت د لیدلو لپاره د هر چا وړتیا توپیر کوي، او ضرور نه ده، یو انسان چې څه ویني، بل دې هم کټ مټ هماغه څه وويني.

دی د وحدت الوجود د فلسفې شاعر هم گڼلی شو:

The sun, the moon, the stars, the seas, the hills, and the plains –

Are not these, O sould, the Vision of Him who reigns?"

رابرت براؤنینگ (۱۸۱۲ – ۱۸۸۹ میلادي): د براؤنینگ په اړه ویل کېږي، چې هېڅ شاعر به د خپل نسل دومره روحي اړتیاوې نه وې تشفي کړې، څومره چې براؤنینگ وکړې. هغسې چې د نوموړي شاعري ژوندی او د ژوند شاعري ده، پخپله د ده شخصیت هم ژوندی او له انرژۍ ډک وو. ویل کېږي، چې مصافحه یې داسې وه، ته وا د برق جرقه یې درکړه.

براؤنینگ د انگریزي ژبې له خورا لویو شاعرانو څخه دی. نوموړي په شعر او هنر ارزښتناکې خبرې کړې. مثلاً دی وایي چې د شعر لپاره ضرور نه ده، چې لوړه فلسفه او فکر دې ولري، بلکې لویه پوښتنه دا ده، چې آیا شاعرانه کیفیت هم لري که نه؟

د ژوند په اړه د ده لیدلوری روحاني او صوفیانه لیدلوری دی.

پای

تبوک - سعودي

۱۸ دسمبر، ۲۰۲۳

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**